

'Prisoner of war No 2593'

De Verenigde Staten hebben het terrorisme de oorlog verklaard. Al Kaida- en Talibanstrijders worden opgepakt en naar Guantanamo Bay op Cuba vervoerd. Onttrokken aan het oog van de wereld worden daar ze daar gevangen gehouden. Er is weinig bekend over hun lot. Is er iets nieuws onder de zon? Nog maar honderd jaar geleden stond de halve wereld onder controle van supermacht Groot-Britannië. De Engelsen transporteerden toen hun krijgsgevangenen uit de Boerenoorlog naar kampen op de eilanden St. Helena, de Bermuda's, Ceylon en in Brits-Indië. Ik ontdekte de geschiedenis van één van die krijgsgevangenen enkele jaren geleden toen ik, na de dood van mijn tante, haar zolder opruimde. Zijn verhaal en het verhaal van de Boerenoorlog troffen me. Hoe anders ziet de wereld er nu uit, honderd jaar later?

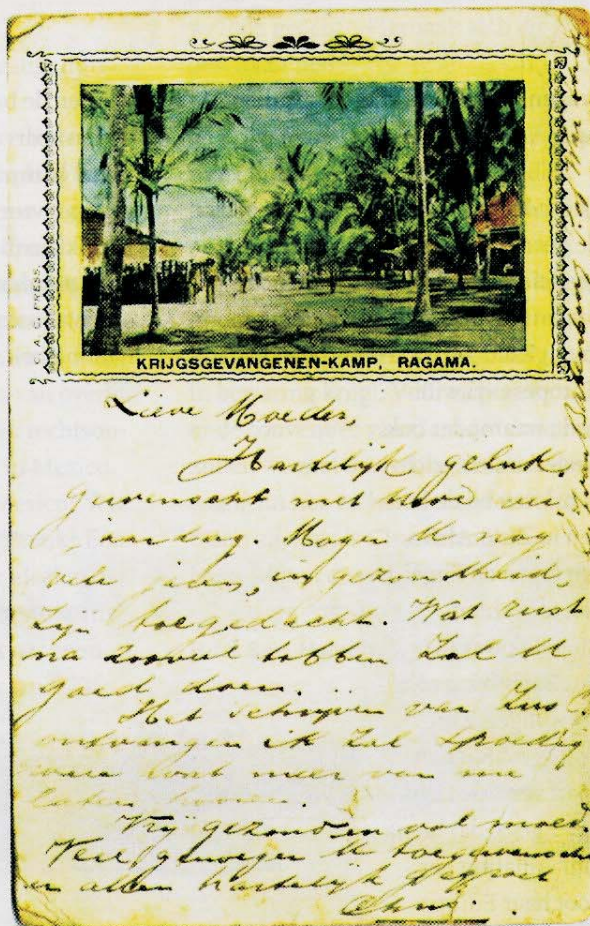
Sinds het overlijden van mijn grootvader in 1967 ben ik niet meer teruggeveest in dat grote huis aan de Schotersingel te Haarlem. Het is niet ver van dat prachtige art-nouveau station. Het Staten-bolwerk door en je bent er. Nu mijn tante overleden is, moet haar huis opgeruimd worden. Als ik binnenkom lijkt het of er de tijd heeft stilgestaan. Er zitten zelfs nog sigarenbandjes in de doofpot, waar ik vroeger als kind zo lekker in kon graaien. Op de zolder tref ik het resultaat van zeventig jaar verzamelwoede aan. Allerlei noodvoorraden rijst, koffie en sigaren, maar ook een fiets met houten handvatten, schoolboeken van mijn vader, gasfornuizen en kleren van ver voor de oorlog. Hoe dieper ik doordring op de zolder hoe verder ik terugga in de tijd. Ook vind ik koffers met foto's en documenten van vroegere kamerbewoners van mijn grootvader. Alles wat belangrijk of interessant lijkt, gooi ik in een koffer om thuis uit te zoeken.

Dat blijkt fout te zijn. Thuisgekomen weet ik niet meer wat bij elkaar hoort en wat niet. Een verzameling losse foto's, een prachtig uitgevoerd fotoboek van rond 1870 en twee ansichtkaarten uit 1902 komen boven water. De ansichtkaarten zijn verstuurd uit een krijgsgevangenenkamp op Ceylon en gericht aan de 'Weduwe van Batenburg'. Nu herinner ik mij dat mijn

grootvader een kamerbewoonster had met die achternaam. Ik kwam als achtjarig jongetje wel eens bij haar op visite als ik bij mijn opa logeerde. Haar voor- naam was Fientje, en ze moet toen al in de tachtig geweest zijn. Maar of het mooie foto- boek van haar geweest is, kan ik nu niet meer achterhalen, in de koffer ligt alles door elkaar. Wel bij haar nalaten- schap hoort een ontslag- bewijs uit het krijgsgevangenkamp Ragama van een zekere Christiaan Johannes van Batenburg. En ook een foto van een grafsteen met plaats en datum van geboorte en overlijden van diezelfde C.J. van Batenburg. Misschien een broer van Fientje?

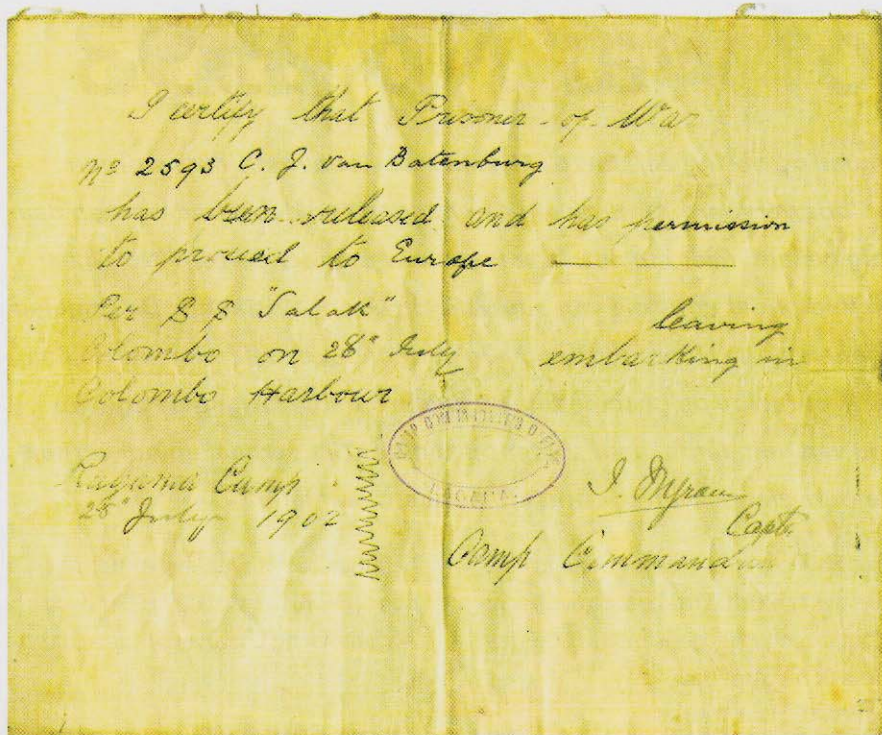
Hoe kon een Nederlan- der in 1902 in een krijgsgevangenkamp op het eiland Ceylon het tegenwoordige Sri Lanka, terecht komen? Bij welk conflict was Nederland in die tijd betrokken? Ik werd nieuwsgierig en zocht contact met de Sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf. Ik ging naar de bibliotheek en vond

het boek 'Ceylon en de bannelingen' door J.N. Brink van de Hollandsch- Afrikaansche Uitgevers-Maatschappij

uit 1904. In de Koninklijke Biblio- theek te Den Haag snuffelde ik rond in de kranten van het jaar 1902 en uit het archief van de Rotterdamsche Scheep- vaartmaatschappij Lloyd haalde ik een mooie foto. Ook in de Times Atlas of the World vond ik antwoorden op mijn

En zelfs al zou je ontsnappen, waar moest je naar toe? Er stond een prijs op je hoofd en de lokale bevolking wilde graag wat bijverdienen. Dus bracht men de tijd door met kaarten, lezen of studeren. De grootste grieven van de gevangenen betroffen de beperking op het briefverkeer, het eten, de hitte en de hygiëne.

De autoriteiten trokken zich weinig aan van deze grieven, getuige uitspraken als: 'a prisoner of war has no rights', en 'we can do what we like, with a prisoner of war, we only have to keep him alive'. Overtredingen werden dan ook bestraft met dwangarbeid in een Ceylonese 'gewone' gevangenis. Het Welikada Misdadigers Gesticht was zo'n gevangenis. In dit strafkamp zaten meer dan achthonderd gevangenen, veroordeeld voor alle mogelijke misdaden. Eens in de veertien dagen vonden er terechtstellingen plaats door middel van ophanging. Het uitdelen van zogenaamde 'katslagen' vond dagelijks plaats.

Op de vroege morgen van 2 juni 1902 wordt aan de krijgsgevangenen mee-

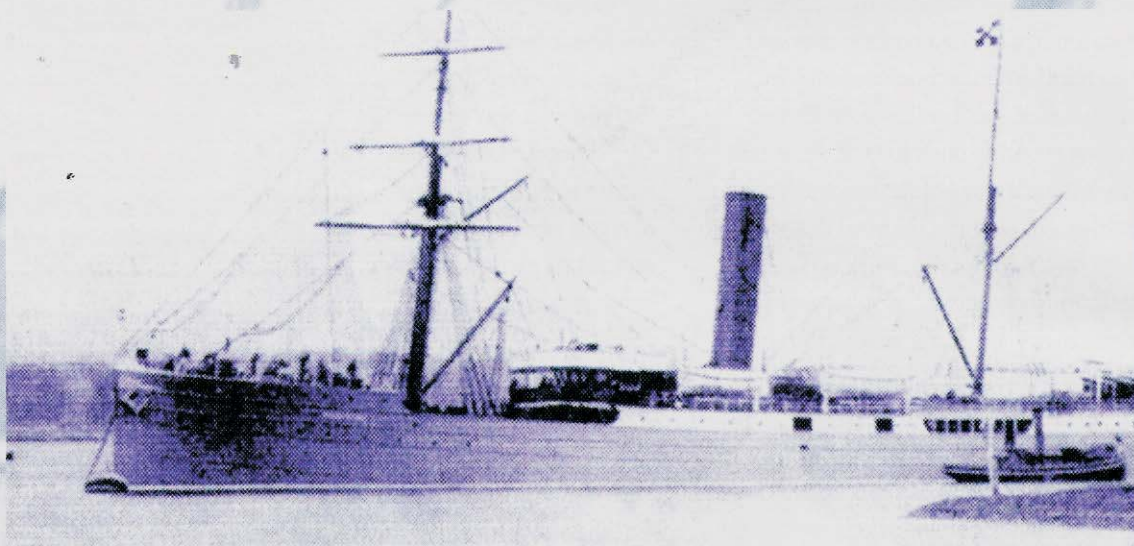
vragen, en nieuwe vragen kwamen op...

Ik ontdekte dat Nederland in die periode geen militairen op Ceylon had gestationeerd. Maar het jaar 1902 bracht wel het einde van de Boerenoorlog in Zuid-Afrika. Het is bekend dat Europese vrijwilligers, waaronder ook Nederlanders, zich aansloten bij de boeren in Zuid-Afrika om tegen de Engelsen te vechten. Mogelijk was C.J. van Batenburg zo'n vrijwilliger. Zijn krijgsgevangenenkaart vermeldt in ieder geval dat hij na zijn vrijlating per boot naar Europa vervoerd werd.

Anders dan de meeste andere krijgsgevangenen, die naar Zuid-Afrika werden teruggebracht.

Op het eiland Ceylon werden duizenden boeren-krijgsgevangenen vastgehouden in kampen, Aanvankelijk

werden de buitenlandse krijgsgevangenen apart opgesloten, onder andere in het kamp Ragama. Zo'n 300 mannen van vreemde nationaliteiten betrokken dit kamp in januari 1901. Later worden alle voor de autoriteiten ongewenste personen, ongeacht hun nationaliteit, bij elkaar opgesloten.

Ook in Ragama. Het gaat dan om personen die door de Engelsen als politiek misdadiger beschouwd werden. Het kamp was streng bewaakt met prikkeldraad, elektrisch alarm en wachthuizen. Ontsnappen werd als een onmogelijkheid beschouwd.

gedeeld dat er vrede is. Er worden geen gevangenen meer over zee weggevoerd naar vreemde oorden. Ook voor Christiaan van Batenburg breken betere tijden aan. Op 25 juli 1902 wordt hij uit krijgsgevangenschap ontslagen om een paar dagen later vanuit Colombo-

haven met het stoomschip Salak te vertrekken. Zou hij ooit in Nederland zijn aangekomen?

De 'Ardjoeno' en de 'Salak' waren identieke schepen, genoemd naar twee vulkanen op Java, die samen een postdienst met Indië onderhielden. Het zijn zogenaamde mailschepen, die zowel passagiers als vracht vervoerden. In de derde klas was ook troepenverblijf. In de Nieuwe Rotterdamse Courant van 29 augustus 1902 wordt de naam van C.J. van Batenburg genoemd onder degenen die ingescheept en vertrokken zijn met stoomschip Salak naar Padang (Indië), om vandaar met een ander stoomschip naar Rotterdam te vertrekken. De NRC

van 5 september 1902 bevestigt hun terugkeer in Rotterdam.

C.J. van Batenburg is dus veilig teruggekeerd in Nederland, maar lang heeft hij niet van zijn vrijheid kunnen genieten. Volgens het opschrift op zijn grafsteen is hij overleden in augustus 1903, ruim een jaar na zijn vrijlating. Mijn verbazing stijgt als ik op de foto van zijn grafsteen de plaats van overlijden zie: Tampico, in de hoek rechtsonder gespeld als 'Tampico', in Mexico. Wat bracht Christiaan in Mexico? Wie was C.J. van Batenburg eigenlijk? Een huurling, een man zonder idealen die zich aan de meest biedende verkocht? Of een avonturier, op zoek naar een betere toekomst in een ver land? Of

een veteraan die zich na de boerenoorlog en zijn krijgsgevangenschap niet meer kon aanpassen in het geciviliseerde Europa? En hoe is hij aan zijn einde gekomen? Zoveel vragen en zo weinig antwoorden. Christiaan fascineert me.

Christiaan leefde in een tijd die definitief voorbij is. De boerenoorlog is geschiedenis geworden. In een van mijn boeken lees ik de volgende zin: 'Gecritiseerd werd vooral dat de weggevoerde krijgsgevangenen in een fort werden opgesloten en behandeld als boeven. Zij zijn niet behandeld als eerlijke strijders, maar wel als mensen, die gevaarlijk voor de samenleving werden geacht'. Herhaalt zich de geschiedenis?

Minister Kamp heeft aangegeven dat de krijgsmacht op alle geweldsniveaus moet kunnen optreden. Ook Nederlandse Luchtmachters kunnen dus bij peace-enforcing operaties worden ingezet. Dit houdt het risico van krijgsgevangenschap in. Ook is er de mogelijkheid dat men zelf krijgsgevangenen in bewaring krijgt. Voor militairen zijn er de conventies van Genève, maar hoe zullen we met dergelijke situaties omgaan? En hoe zit het met terroristen? Staan zij, net als Christiaan Batenburg, buiten de wet?

Rds. Bart Hetebrij

